

**Б. Н. ЕЛЬЦИН атындагы
КЫРГЫЗ-РОССИЯ СЛАВЯН УНИВЕРСИТЕТИ
И. К. АХУНБАЕВ атындагы
КЫРГЫЗ МАМЛЕКЕТТИК МЕДИЦИНАЛЫК АКАДЕМИЯСЫ**

Д 14.21.636 диссертациялык кеңеши

Кол жазма укугунда
УДК 614.2:616.1-02-084 (575.2)

Юсупханов Отахон Насырханович

**ЧУЙ РАЙОНУНУН КАЛКЫНЫН ТИШ ОРТОПЕДИЯЛЫК
ЖАРДАМГАМУКТАЖДЫКТАРЫН ИЛИМИЙ ЖАНА
НЕГИЗДЕР**

14.02.03 - коомдук саламаттыкты сактоо жана саламаттыкты сактоо

Медицина илимдеринин доктору
окумуштуулук даражасын изденип алуу үчүн
жазылган диссертациянын авторефераты

Бишкек - 2022

Иш Б. Н. Ельцин атындагы Кыргыз-Россия Славян университетинде жүргүзүлдү.

Илимий жетекчиси:

Касиев Накен Касиевич

медицина илимдеринин доктору, профессор,
коомдук иштер белумунун башчысы
ден соолук жана саламаттыкты сактоо

Расмий оппоненттери:

Жетекчөөчү мекеме:

Диссертацияны коргоо медицина илимдеринин доктору (кандидаты) илимий окумуштуулук даражасын коргоо боюнча Б.Н. Ельцин атындагы Кыргыз-Россия Славян университети жана И. К. Ахунбаев атындагы Кыргыз мамлекеттик медициналык академиясына караштуу Д 14.21.636 диссертациялык кеңештин отурумунда өткөрүлөт, дареги: 720020, Бишкек ш., көч. Ахунбаева, 92, конференц залы. Диссертацияны коргоо боюнча видеоконференциянын ссылкисы:

Кыргыз-Орус Славян университетинин китепканаларынан таанышууга болот Б. Н. Ельцин (720000, Бишкек ш., Киев көч., 44), Ахунбаев И. К. атындагы Кыргыз мамлекеттик медициналык академиясы (720020, Бишкек ш., Ахунбаев көч., 92) жана vak сайтында.kg.

Автореферат таркатылды " " 20 жыл.

**Диссертациялык кеңештин
окумуштуу катчысы
медицина илимдеринин
кандидаты, доцент**

О. А. Болбачан

ИШТИН ЖАЛПЫ СЫПАТТАМАСЫ

Диссертациянын темасынын актуалдуулугу. Азыркы учурда, заманбап рыноктук шарттарды эске алуу менен, негизги стоматологиялык оорулардын көп таралганынан улам, эң көп талап кылынган саламаттыкты сактоо тармагы стоматологиялык жардам болуп саналат [Т. Т.Сельпиев 2003; А.В.Лучинский , 2017; С.В.Шульган , 2017; Jyn Luo 2018].

Стоматологиялык бөлүмдөрдүн жана кабинеттердин санынын кыскарышы, жеке стоматологиялык кызмат көрсөтүү рыногунун кеңири өнүгүшү, стоматологдордун айыл калкына медициналык жардамдын стоматологиялык түрлөрүн көрсөтүүнү каалабашы алардын аймактык алыстыгын жогорулатат, жеткиликтүүлүк жана өз убагында камсыз кылуу даражасын начарлатат. айыл тургундарына профилактикалык, диагностикалык жана терапиялык стоматологиялык ортопедиялык жардам көрсөтүү [И.М.Юлдашев 2007; Ж.Д.Ашымов 2016; Соловьева О.А., 2018; А.А.Черников 2018; Г.И. Бездетко 2019; KL Wanyonyi 2017].

Акыркы изилдөөлөр тиш протездөөсүнө болгон муктаждыктын өсүшүнө алып келген тиш ооруларынын (анын ичинде оорулардын татаал түрлөрүнүн) өсүү тенденциясын көрсөтүп турат [А.С.Рогалева, 2013; Р.Э.Ерошенко, 2018]. Ошол эле учурда тиш протездөөнүн көлөмүнө жана түрлөрүнө айыл тургундарынын муктаждыктарын изилдөө боюнча изилдөөлөр жетишсиз.

Саламаттыкты сактоо тармагындагы маанилүү милдеттердин бири – айыл тургундарына жеткиликтүү, өз убагында жана сапаттуу медициналык жардам көрсөтүү. Бирок айыл тургундарына медициналык жардамдын ар кандай түрлөрүнө болгон муктаждыктын жеткиликтүүлүгүн жана канааттандырылышын камсыздоо маселеси ушул убакка чейин чечиле элек [А. А.Черников, 2018; И.Н.Большов, 2018].

Кыргыз Республикасынын региондорунда стоматологиялык ортопедиялык жардамды уюштуруу проблемалары али изилдене элек, бул изилдөөнүн актуалдуулугун аныктады.

Диссертациялык изилдөө илимий мекемелер тарабынан жүргүзүлүп жаткан ар кандай илимий программаларга байланыштуу эмес. Иш активдүү жүрүп жатат.

Изилдөөнүн максаты. Чуй районунун калкына стоматологиялык ортопедиялык жардамдын сапатын жана жеткиликтүүлүгүн жогорулатуу боюнча чаралар илимий жактан негизделсин.

Изилдөө максаттары.

1. Чүй облусунун стоматологиялык ортопедиялык кызматынын азыркы абалын жана түзүмүн изилдөө.
2. Ортопедиялык дарылоону талап кылган негизги стоматологиялык оорулардын таралышын талдоо.

3. Чүй облусунун калкынын стоматологиялык ортопедиялык жардамга муктаждыгын жана канааттануусун баалоо.

4. Чүй облусунун калкына стоматологиялык ортопедиялык жардамдын сапатын жана жеткиликтүүлүгүн жогорулатуу боюнча чаралардын комплексин иштеп чыгуу.

Алынган натыйжалардын илимий жанылыгы.

Саламаттык сактоо уюмдарынын материалдык-техникалык базасынын начар жабдылышынын фонунда Кыргыз Республикасынын Чүй облусунда ортопед-стоматологдордун жана стоматологдордун ишинин сандык көрсөткүчтөрүнүн төмөндөшү жөнүндө маалыматтар биринчи жолу берилди. тиш ортопедиялык кам көрүү. Стоматологиялык бөлүмдөрдүн штаттык санын талдоонун негизинде ортопедиялык стоматологдордун жана стоматологдордун жетишсиздиги аныкталды, бул Чүй облусунун калкына ортопедиялык стоматологиялык жардамдын сапатын жана жеткиликтүүлүгүн төмөндөтөт.

2. Биринчи жолу Чүй облусунун калкынын арасында ортопедиялык дарылоону талап кылган стоматологиялык патологиянын жогорку таралышы аныкталды.

3. Калктын стоматологиялык ортопедиялык жардамга жогорку муктаждыгы, ошондой эле Чүй облусунун калкын ортопедиялык түзүлүштөр менен камсыз кылуунун төмөндүгү аныкталды.

4. Биринчи жолу Чүй облусунун калкынын стоматологиялык ортопедиялык жардамдын төмөн сапаты жана канааттануусу аныкталды.

5. Иштелип чыккан чаралар Чүй облусунун калкына көрсөтүлүүчү стоматологиялык ортопедиялык жардамды жакшыртууга өбөлгө түзөт.

Алынган натыйжалардын практикалык мааниси. Изилдөөнүн материалдары жана аларда камтылган стоматологиялык кызматтын ишин жакшыртуу боюнча сунуштар стоматологиялык жардамдын сапатын жогорулатуу боюнча негизги чечимдерди кабыл алууда колдонулушу же эске алынышы мүмкүн. Калк, ортопед-стоматологдор, стоматологдор жана стоматологиялык уюмдардын жетекчилери үчүн иштелип чыккан анкета стоматологиялык кызматтын абалы жөнүндө кырдаалды көзөмөлдөө үчүн пайдаланылышы мүмкүн. Изилдөөнүн жүрүшүндө алынган негизги жыйынтыктар Чүй облусунун саламаттык сактоо уюмдарынын ортопедиялык бөлүмдөрүнүн клиникалык практикасына киргизилген (2022-жылдын 14-сентябрындагы аткаруу актысы). Илимий материалдар Б.Н.Ельцин атындагы Кыргыз-Орус Славян университетинин Ортопедиялык стоматология кафедрасында (14.09.2022-ж. колдонуу актысы), АзМИ атындагы стоматологиялык дисциплиналар кафедрасында окуу процессинде колдонулат. С.Тентишева (14.11.2022-ж. колдонуу актысы)

Коргоо үчүн берилген диссертациянын негизги жоболору:

1. Ортопедиялык врачтардын жана стоматологдордун кадрларынын жетишсиздиги ортопедиялык жардам көрсөтүүдө олуттуу дисбаланска алып келет, ал иштеп жаткан адистердин жетишсиздиги жана агып кетиши, Чүй

облусунун мамлекеттик саламаттык сактоо уюмдарына адистерди тартуу механизминин жоктугу менен байланыштуу.

2. Ортопедиялык жардамды талап кылган стоматологиялык патологиялардын жогорку таралышы ортопедиялык жардамды пландаштырууда эске алынууга тийиш болгон стоматологиялык адистердин жетишсиз камсыз болушунун жана жетишсиздигинин фонунда белгиленет.

3. Стоматологиялык ортопедиялык жардамга муктаж Чүй облусунун калкынын үлүшүнүн жогору болушу ортопедиялык жардамдын жеткиликтүүлүгүнүн төмөндөшү жана калктын төлөөгө жөндөмдүүлүгүнүн төмөндүгү менен байланыштуу. Бирок, Чүй облусунун калкы стоматологиялык ортопедиялык жардамга, ортопедиялык стоматологдордун бөлүмдөрүнө жогорку муктаждык менен мүнөздөлөт.

4. Чүй облусунун калкына көрсөтүлүп жаткан ортопедиялык жардамдын төмөн натыйжалуулугу жана канааттануусу кадрлардын жетишсиздигинен, стоматологиялык бөлүмдөрдүн өз алдынчалыгынын жетишсиз деңгээлинен, материалдык-техникалык базанын канааттандыруу эмес абалынан, дарылоонун заманбап ыкмаларын жана максаттуу узак мөөнөттүү өнүктүрүү программасын ишке киргизүү.

5. Иштелип чыккан далилдүү чаралар Чүй облусунун калкы үчүн ортопедиялык жардамдын жеткиликтүүлүгүн жана сапатын жогорулатуу максатында стоматологиялык ортопедиялык кызматтын ишин эң натыйжалуу уюштурууга мүмкүндүк берет.

Арыз ээсинин жеке салымы. Автор ата мекендик жана чет элдик адабияттардын булактарын талдап, илимий изилдөөлөрдүн методологиясын иштеп чыккан, материал чогулткан, пациенттердин, ортопед-стоматологдордун, стоматологдордун жана стоматологиялык бөлүмдөрдүн башчыларынын сурамжылоосун жүргүзгөн, материалды статистикалык иштетүү, интерпретациялоо жана натыйжаларды талкуулоо, коргоого берилген жоболорду, корутундуларды жана практикалык сунуштарды иштеп чыгуу.

Диссертациянын жыйынтыктарын апробациялоо. Изилдөөнүн негизги жыйынтыктары төмөнкүчө баяндалып талкууланды: КРСУнун Медицина факультетинин илимий онлайн конференциясында. Россия Федерациясынын Биринчи Президенти Б.Н.Ельцин эл аралык катышуусу менен «XXI кылымдагы фундаменталдык жана клиникалык медицинанын көйгөйлөрү жана көйгөйлөрү» (2021), Медицина факультетинин илимий конференциясында. Россия Федерациясынын Биринчи Президенти Б.Н.Ельцин эл аралык катышуусу менен «XXI кылымдагы фундаменталдык жана клиникалык медицинанын көйгөйлөрү жана көйгөйлөрү» (2021), LXXXIII «Заманбап илимдеги эксперименталдык жана теориялык изилдөөлөр» эл аралык илимий-практикалык конференциясы (Новосибирск, 2022).

Диссертациянын жыйынтыктарынын басылмаларда чагылдырылышынын толуктугу. Диссертациянын темасы боюнча 8 илимий макала жарык көргөн, анын ичинен 5 макала УАКтын тизмесинен

рецензияланган басылмаларда, 1 – РИНЦ системасы боюнча индекстелген чет элдик журналдарда.

Диссертациянын структурасы жана көлөмү. Диссертация 120 беттен турган, кириш сөздөн, адабияттарга обзордон, изилдөө материалынан жана методдорунан, өздүк изилдөөнүн 3 бөлүмүнөн, корутундудан, практикалык сунуштардан турат. Диссертация 38 таблица, 7 менен иллюстрацияланган. Библиографиялык көрсөткүч 150 булактарды камтыйт, анын ичинде 43 чет элдик.

Диссертациянын негизги мазмуну

Кириш сөзүндө изилдөө темасынын актуалдуулугу жана аны ишке ашыруунун зарылчылыгы негизделип, максаты жана милдеттери көрсөтүлүп, илимий жаңылыгы баяндалат. Коргоого берилген диссертациянын практикалык мааниси жана негизги жоболору.

1-глава «Калкка ортопедиялык стоматологиялык жардам көрсөтүүнү уюштуруунун жана жакшыртуунун негизги багыттары (адабий обзор).

Адабияттарды карап чыгуу калктын стоматологиялык ортопедиялык жардамга муктаждыгы жана ортопедиялык стоматологияга болгон муктаждыктын пландуу изилдөөлөрү боюнча илимий басылмалардын аналитикалык баяндамасын берет. Көрсөтүлгөн жардамдын сапаты жана анын экономикалык жеткиликтүүлүгү маселелери, ошондой эле стоматологиялык кызматты өнүктүрүүнүн перспективалары изилденди.

2-глава «Изилдөөнүн материалдары жана методдору».

Окуунун программасы жана уюштурулушу. Бул диссертациялык изилдөө бир нече этапта жана бир нече багытта жүргүзүлдү (таблица 2.1). **Биринчи этапта** Чүй облусунун стоматологиялык ортопедиялык кызматынын 2016-2020-жылдар аралыгындагы ишмердүүлүгүнө талдоо жүргүзүлдү. Төмөнкү отчеттук маалыматтар талдоого алынды: Кыргыз Республикасынын Саламаттык сактоо министрлигинин Электрондук ден соолук борбору (КР ССМ СЭЗ), отчеттук форма 30. **Экинчи этапта** стоматологиялык абалды андан ары баалоо менен пациенттерди текшерүү камтылган. Негизги баалоо факторлору төмөнкү нозологиялар болду: 1) таажы кемтиги 2) тиштердин жарым-жартылай түшүшү 3) бир жаактагы тиштердин толук жоголушу 4) эки жаактагы тиштердин толук жоголушу 5) тиштин деформациясы 6) тиштердин сүрүлүүсү 7) ЖЭС дисфункциясы. **Үчүнчү этап** Чүй облусунун калкынын стоматологиялык ортопедиялык жардамга болгон муктаждыктарын баалоо, атайын иштелип чыккан пациенттерди текшерүү карталарын (n=1219), пациенттерди суракка алуу (n=1219), ортопедиялык стоматологдорду (n=20), стоматологдорду (n=20) түзгөн. n =40) жана стоматологиялык бөлүмдөрдүн башчылары (n=7). Чүй облусунун 1219 тургунунан сурамжылоо жүргүзүү үчүн 18 суроодон турган атайын анкета иштелип чыккан, анда бейтаптын социалдык абалына байланыштуу суроолор, ортопедиялык тиш дарылоо (протездөө) жана анын жеткиликтүүлүгү тууралуу пикирлер айтылган.

Таблица 2.1. – Изилдөө программасы

№	Изилдөө максаты	Изилдөөнүн объектиси, предмети жана материалы.	Изилдөө ыкмасы.
1	Стоматологиялык ортопедиялык кызматтын ишинин структуралык өзгөчөлүктөрүн изилдөө.	Изилдөө объектиси: стоматологиялык ортопедиялык кызмат. Изилдөө предмети: стоматологиялык ортопедиялык кызматтын ишмердүүлүгү. Изилдөөнүн материалы: стоматологиялык кызматты уюштуруу боюнча адабий булактар, Кыргыз Республикасынын Саламаттык сактоо министрлигинин Борбордук экономикалык комиссиясынын отчеттук маалыматтары, отчеттук форма 30.	Аналитикалык.
2	Ортопедиялык дарылоону талап кылган стоматологиялык оорулардын таралышын изилдөө.	Изилдөө объектиси: Чүй облусунун стоматологиялык уюмдарынын пациенттери. Изилдөө предмети: бейтаптардын стоматологиялык абалы. Изилдөө материалы: 1219 бейтап Аламүдүн, Ысык-Ата, Сокулук, Москва, Жайыл райондору жана Чүй облусунун Токмок шаары.	Ретроспективдүү Статистикалык. Аналитикалык.
3	Чүй облусунун калкынын стоматологиялык ортопедиялык жардамга муктаждыгын баалоо.	Изилдөө объектиси: Чүй областынын стоматологиялык уюмдарынын пациенттери, ортопед-стоматологдор жана стоматологдор, стоматологиялык бөлүмдөрдүн башчылары. Изилдөө предмети: ортопедиялык дарылоонун эффективдүүлүгү, сапаты жана жеткиликтүүлүгү тууралуу айыл элинин пикири, ортопедиялык стоматологдордун жана стоматологдордун, стоматологиялык бөлүмдөрдүн башчыларынын пикири. Изилдөө материалдары: пациенттердин текшерүү карталары (1219), пациенттердин стоматологиялык ортопедиялык абалы, сапаты жана жеткиликтүүлүгү боюнча анкета (460), ортопедиялык стоматологдор жана стоматологдор үчүн анкета, стоматологиялык бөлүмдөрдүн башчылары (67).	Статистикалык Аналитикалык Суроо берүү. Эксперттик кароо.
4	Чүй облусунун калкына стоматологиялык ортопедиялык жардамдын сапатын жана жеткиликтүүлүгүн жогорулатуу боюнча	Изилдөө объекти: Чүй облусунун стоматологиялык уюмдары. Изилдөө предмети: стоматологиялык ортопедиялык жардам көрсөтүүнү уюштуруунун натыйжалуулугу.	Статистикалык Аналитикалык.

Төртүнчү этап - изилденген материалдардын жана изилдөөлөрдүн негизинде Чүй облусунун стоматологиялык ортопедиялык кызматынын ишин оптималдаштыруу боюнча чаралардын комплексин иштеп чыгуу.

2.1 Изилдөө материалынын мүнөздөмөсү. *Изилдөөнүн объектиси:* ортопедиялык стоматологиялык профилдеги пациенттер. *Изилдөө предмети:* Ортопедиялык стоматологиялык жардамды жана ортопедиялык жардамга муктаж бейтаптарды көрсөтүүчү Чүй облусунун саламаттык сактоо уюмдары. *Изилдөөнүн материалдары* ошондой эле: стоматологиялык кызматты уюштуруу боюнча адабий булактар, Кыргыз Республикасынын Саламаттык сактоо министрлигинин Электрондук саламаттыкты сактоо борборунун отчеттук маалыматтары, 2016-2020-жылдар үчүн статистикалык форма 30, динамикасы. Чүй облусунун калкынын саны, протез алгандардын, стоматологиялык ортопедиялык кызматтын кадрдык потенциалынын сандык жана сапаттык курамын изилдеген адамдардын үлүшү, 2016-2020-жылдары чыгарылган ортопедиялык конструкциялардын үлүшү аныкталды, Чүй облустук стоматологиялык клиникасынын ишмердүүлүгү өзүнчө талдоого алынган, пациенттердин текшерүү карталары - стоматологиялык ортопедиялык статуска ретроспективдүү талдоо жүргүзүлгөн.

2.2 Изилдөө методдору. Бул изилдөөнү ишке ашырууда төмөнкүдөй изилдөө ыкмалары колдонулган: аналитикалык, суроо-талап, ретроспективдүү, статистикалык.

Окулган материалдарды иштетүүдө салыштырмалуу маанилер эсептелген (интенсивдүү, кеңири көрсөткүчтөр, катыш көрсөткүчү, айкындык.). Топтор ортосундагы айырмачылыктардын мааниси Стьюденттин параметрдик критерийлери (t – маанилик критерийи же ишеним коэффициенти), репрезентативдик ката ($\pm m$), “ p ” эсептөөсү – $p < 0,05$ боюнча катасыз болжолдун ишенимдүүлүгүнүн критерийи, $p < 0,01$, $p < 0,001$ (тиешелүүлүгүнө жараша 95,0%, 99,0%, 99,9%). « M » орточо мааниси эсептелген. Жумушта динамикалык катарларды эсептөө ыкмасы (абсолюттук өсүү, өсүү темптери) колдонулган. Салыштырмалуу көрсөткүчтөрдүн ортосунда корреляциянын болушу Спирмен ыкмасы боюнча корреляция коэффициентин (r_{xy}) эсептөө менен аныкталды, ал эми детерминация коэффициенти (R , %) эсептелди. Маалыматтын бардык көлөмү Microsoft программасы аркылуу жеке компьютерде иштетилген excel.

3-глава «Чүй областындагы стоматологиялык ортопедиялык кызматтын учурдагы абалы».

3.1 Чүй облусунун стоматологиялык ортопедиялык кызматынын персоналы. Стоматологиялык ортопедиялык кызматтын кызматкерлерин изилдеген. Чүй облусунда айыл жана шаар калкын стоматологиялык кадрлар менен камсыз кылууда диспропорция бар.

Айыл калкын врач-ортопеддер менен камсыз кылуу 10 000 чоң адамга 0,8, шаарларда 10 000 калкка 0,3, бүтүндөй облус боюнча 10 000 калкка 0,4 түзөт (3.1.1 -таблица).

Ортопедиялык стоматологдордун штаттык кызмат орундары 40,5 (шаардык - 30,75, айылдык - 9,75), иштегендер - 33,25 (шаардык - 25,0, айылдык - 8,25), жеке адамдар - 27 (шаардык - 18,0, айылдык - 9,0) түздү. Стоматологдор үчүн шаар жеринде 5 гана штаттык бирдик бар болчу жана алар толтурулган. Стоматологдордун штаттык орундары 51 (шаардык - 34,0, айылдык - 17,0), ээлегендер - 38,25 (шаардык - 23,25, айылдык - 15,0), жеке адамдар - 44 (шаардык - 29,0, айылдык - 15,0) түздү.

Ортопеддердин штаты 2017-жылы да, 2020-жылы да жалпысынан – 10 000 чоң адамга 0,4, шаар жеринде – 0,3 жана айыл жеринде – 10 000 чоң адамга 0,8 түздү.

Динамика боюнча Чүй облусунун калкынын стоматологиялык ортопедиялык жардамга муктаж үлүшү 2017-жылы -3,1%, 2019-жылы -2,8%, 2020-жылы -3,4% төмөндөп, 2018-жылы гана +5,5 өсүү аныкталган. Бул ортопедиялык жардамдын жеткиликтүүлүгүнүн төмөндөшүнө жана калктын төлөөгө жөндөмдүүлүгүнүн төмөндүгүнө байланыштуу.

3.1.1-таблица - стоматологиялык ортопедиялык жардамга муктаж Чүй облусунун калкынын динамикасы

№	Аты	Жылы				
		2016	2017	2018	2019	2020
1	Калк, жалпы	896329	913455	931430	950509	967434
2	Абсолюттук өсүш	-	+17126	+17975	+19079	+16925
	Өсүү темпи	-	+1,9	+1,9	+2,0	+1,7
	Чоң калк	592643	600695	608507	615828	622765
3	Абсолюттук өсүш	-	+8052	+7812	+7321	+6937
	Өсүү темпи	-	+1,3	+1,3	+1,2	+1,1
	Стоматологиялык жардамга муктаж адамдардын саны	433222	425292	454554	447091	436558
4	Абсолюттук өсүш	-	-7930	+29262	-7463	-10533
	Өсүү темпи	-	-1,8	+6,8	-1,6	-2,3
	Стомага муктаж болгондордун үлүшү . жардам (%)	73,1	70,8	74,7	72,6	70,1
4	Абсолюттук өсүш	-	-2,3	+3,9	-2,1	-2,5
	Өсүү темпи	-	-3,1	+5,5	-2,8	-3,4

Стоматология бөлүмдөрүндө профессионалдык ишмердүүлүктү жүргүзгөн ортопеддер менен техниктердин катышы айыл жеринде да, шаар жеринде да 1:1,6 түзөт.

Айыл жана шаар жеринде стоматологиялык жардам көрсөтүүдөгү олуттуу дисбаланс иштеп жаткан адистердин жетишсиздигинен жана чыгып кетишинен, мамлекеттик дарылоо-профилактикалык саламаттык сактоо

уюмдарында стоматологдордун ишине кызыкдар механизмдердин жоктугунан келип чыгат. 3.1.1-таблицадан калктын динамикасында. Жалпысынан жана өзгөчө бойго жеткен калктын бардык жылдарда өсүш байкалганын көрүүгө болот.

Ошол эле учурда стоматологиялык жардамга муктаж адамдардын санынын өсүшү 2018-жылы гана +6,8% белгиленген. Башка жылдары төмөндөө байкалды, бул стоматологиялык жардамдын жеткиликтүүлүгүнүн төмөндөшү менен байланышкан, бирок стоматологиялык ортопедиялык жардамга муктаж болгондордун үлүшү жогору.

3.2 Чүй облустук стоматологиялык клиникасынын абалы.

Аймактык стоматологиялык кызматтын абалын көрсөтүү үчүн аймактык клиниканын абалын жана ишмердүүлүгүн изилдөө зарыл, анткени. бул структура жалпы эле областтык стоматологиялык кызматтын чыныгы абалын чагылдыра алат жана болууга тийиш.

Каралып жаткан адамдардын, ошондой эле дарылоого муктаж болгондордун саны жана санитардык үлүшү. Динамика текшерилгендердин жыштыгынын 2016-жылдагы $342,2 \pm 1,9\%$ $314,7 \pm 1,8\%$, 2017-жылы $p < 0,001$, төмөндөө темпи боюнча -8,0% азайгандыгын аныктады. Келечекте $345,4 \pm 1,8\%$, $p < 0,001$, +9,7% өсүш бар. 2019-жылы текшерилгендердин жыштыгы $333,3 \pm 1,8\%$, $p < 0,001$, -3,5% кыскарган. 2020- жылы олуттуу төмөндөө $280,1 \pm 1,6\%$, $p < 0,001$, -16,0% белгиленген.

Сурамжылоого алынгандардын ичинен 2016-жылы $199,1 \pm 1,4\%$ бейтаптар дарыланууга муктаж болсо, 2017-жылы өсүш $207,5 \pm 1,4\%$ чейин, $p < 0,001$, +4,2% түзгөн. 2018-жылы дарыланууга муктаж адамдардын $216,1 \pm 1,5\%$, $p < 0,001$, +4,1% өсүшү аныкталган. Дарыланууга муктаждардын санынын азайышы 2019-жылы $203,3 \pm 1,4\%$, -5,9%, 2020- жылы $173,2 \pm 1,3\%$, $p < 0,001$, -14,8% болгон.

Санитаризациялангандардын саны дарыланууга муктаж аныкталган адамдардан бир топ аз, орто эсеп менен 2 эсе аз айырмалангандыгына көңүл буруу зарыл. 2016-жылы оорулуулардын $92,4 \pm 0,9\%$ санитариядан өткөрүлдү, алардын жыштыгы 2017-жылы $109,5 \pm 1,0\%$, $p < 0,001$, +18,5%, 2018-жылы $111,9 \pm 1,0\%$, $p < 0,01$, +2,2% көбөйдү.

2019-жылдан баштап дезинфекцияланган пациенттердин жыштыгы $99,7 \pm 1,0\%$ га, $p < 0,001$, -10,9%, 2020-жылы $74,7 \pm 0,8\%$, $p < 0,001$, - 25,0% төмөндөгөн.

Ошентип, 2017 жана 2018-жылдары негизинен текшерүүдөн өткөндөр, дарыланууга муктаж болгондор жана санитардык тазалоодон өткөндөр үчүн өсүү тенденциясы аныкталган. Бирок 2019 жана 2020-жылдары бардык көрсөткүчтөр боюнча төмөндөө байкалган.

Мектеп окуучуларынын жана өспүрүмдөрдүн балдарынын, кош бойлуу аялдардын арасында пландуу-профилактикалык иштер төмөнкү деңгээлде жүргүзүлүүдө. Айыл жеринде тиш доктур жок. Шашылыш стоматологиялык

жардам көрсөтүү үчүн бейтаптар райондук же облустук стоматологиялык клиникаларга кайрылууга аргасыз болушат.

3.3 Ортопедиялык стоматологиялык кызматтын абалы жана ишмердүүлүгүнө баа берүү. Калк Чүй районунун ар турдуу стоматологиялык бөлүмдөрүндө стоматологиялык жардам алышат. Айыл жеринде стоматологиялык кызматтын бардык адистери (ортопедиялык стоматологдор, стоматологдор) ЦОВПнын стоматологиялык бөлүмдөрүндө иштешет.

2016-2018-жылдар аралыгында изилденген беш жылдык иш боюнча (3.3.1-таблица) ортопедиялык кызматтын сандык көрсөткүчтөрүнүн өсүшү байкалганын белгилей кетүү керек.

3.3.1-таблица. Чүй облусундагы стоматологиялык ортопедиялык стоматологиялык кызматтын ишмердүүлүгүнө баа берүү.

№	Аты	Жылы				
		2016	2017	2018	2019	2020
1	Баруулардын саны	292804	250491	285003	231635	154721
	Калктын 1000ине катышуу	326,6	274,2	306,0	283,9	229,0
	Абсолюттук өсүш	-	-52,4	+31,8	-22,1	-54,9
	Өсүү темпи	-	-16,0	+11,6	-7,2	-19,3
2	Мөөр басылган	83085	74648	76722	60870	59323
	Мөөрдүн үлүшү (%)	28,3	29,8	26,9	29,5	31,1
	Абсолюттук өсүш	-	+1,5	-2,9	+2,6	+1,6
	Өсүү темпи	-	+5,3	-9,7	+9,6	+5,4
3	Алынган тиштер	38666	34680	37183	26436	29558
	Чыгылган тиштердин үлүшү (%)	13,2	13,8	13,0	13,5	16,7
	Абсолюттук өсүш	-	+0,6	-0,8	+0,5	+3,2
	Өсүү темпи	-	+4,5	+5,8	+3,8	+23,7
4	Протез алгандардын саны	3167	2980	2417	2037	1570
	Протез алгандардын үлүшү (%)	1,0	1,1	0,8	0,7	0,7
	Абсолюттук өсүш	-	+0,1	-0,3	-0,1	0
	Өсүү темпи	-	+10,0	-27,2	-12,5	0
5	Ортопед-стоматологдун 1 кызмат ордуна протез алгандардын саны	113,1	110,3	94,5	72,7	58,1
	Абсолюттук өсүш	-	-2,8	-15,8	-21,7	-14,6
	Өсүү темпи	-	-2,4	-14,3	-22,9	-20,0

Калкка стоматологиялык ортопедиялык жардам тиштин функционалдык жана анатомиялык бүтүндүгүн калыбына келтирүү үчүн үчүнчү даражадагы профилактика болуп эсептелет. Алсак, ортопедиялык жардам алгандардын саны жыл сайын азайып, 2016-жылы 3167 адам протез алса, 2020-жылы бул сан 1570 адамды түзгөн. 2020-жылы бул көрсөткүчтүн төмөндөшү 49,5% түздү.

Чүй облусунун калкынын ортопедиялык стоматологиялык жардамга кайрылуусу динамикада жыл ичинде төмөндөгөн, 2018-жылды кошпогондо, анда +11,6% өсүш болгон. Пломбаланган тиштердин үлүшү жалпысынан бир аз өсүш тенденциясына ээ болгон. Чыгылган тиштердин үлүшүнүн өсүшү бардык жылдарда белгиленген, бул эң чоң 2020-жылы + 23,7%. 2018-жылдан бери протез алгандардын үлүшү азайган. Анализге алынган мезгилде ортопедиялык стоматологдорго кайрылуу динамикасы 3.2.1- таблицанда келтирилген.

Бул керсеткучтер ортопедиялык стоматологдордун жана стоматологиялык техниктердин ишинин сандык керсеткучтерунун темендегендугун ачык-айкын керсетип турат. 2020-жылы коронавирустун пандемиясынан улам кескин төмөндөө бар.

Чүй облусунун стоматологиялык ортопедиялык кызматында бир катар көйгөйлөр бар: кадрлардын жетишсиздиги; технологиялык артта калуу менен коштолгон эскирген материалдык-техникалык база; дарылоонун заманбап ыкмаларын киргизүүнүн жоктугу; өнүктүрүүнүн максаттуу узак мөөнөттүү программасы жок. Стоматологиялык кызматты децентрализациялоо мамлекеттик стоматологиялык бөлүмдөрдүн аймактык тармагынын натыйжасыз иштешине алып келди.

Заманбап шарттарда ортопедиялык жардам көрсөтүүнү жакшыртуу боюнча чараларды иштеп чыгууда төмөнкүлөргө көңүл буруу зарыл:

1. материалдык-техникалык базанын жетишсиз деңгээли жана ортопедиялык стоматологдордун жана стоматологдордун иштерине стоматологиялык уюмдардын жетекчилери тарабынан тийиштүү көзөмөлдүн жоктугу.
2. Чүй облусунун калкына ортопедиялык жардам көрсөтүүнү жакшыртуу боюнча максаттуу өнүктүрүү программасынын жоктугу.
3. ортопедиялык стоматологдордун жана стоматологиялык техниктердин квалификациясынын жетишсиздиги.

4-глава «Стоматологиялык оорулардын таралышы жана Чүй облусунун чондорунун калкынын стоматологиялык ортопедиялык жардамга муктаждыктарын баалоо».

4.1 Ортопедиялык стоматологиялык жардамды талап кылган стоматологиялык оорулардын таралышы.

Чүй облусунда стоматологиялык ортопедиялык жардамга муктаждыкты аныктоо үчүн стоматологиялык поликлиникалардын жана жалпы медициналык практика борборлорунун (ЦОВП) стоматологиялык

бөлүмдөрүнүн базасында Аламүдүн, Ысык - Ата, Сокулук, Москва, Жайыл райондорунун 1219 тургунунан сурамжылоо жүргүзүлгөн райондору жана Токмок шаары, Чуй областы.

Оорулуу аялдар $54,9 \pm 1,4\%$, эркектер - $45,1 \pm 1,4\%$, $p < 0,001$. Оорулуулар төмөнкүдөй курактык топторго бөлүнгөн (4.1.1-таблица): 18-29 жаш (275 адам, $22,6 \pm 1,1\%$), 30-39 жаш (203 адам, $16,6 \pm 1,0\%$), 40-49 жаш карылар (201 адам, $16,5 \pm 1,0\%$), 50-59 жашта (193 адам, $15,8 \pm 1,0\%$), 60-69 жашта (180 адам, $14,7 \pm 1,0\%$), 70 жаштан жогоркулар (167 адам, $13,7 \pm 0,9\%$).

18-29 жаш тобундагы аялдар ($13,6 \pm 0,9\%$, $n=166$) эркектерге ($8,9 \pm 0,8\%$, $n=109$) караганда кыйла көп, $p < 0,001$. Башка курактык топтордо жынысы боюнча олуттуу айырмачылыктар болгон эмес.

4.1.1-таблица – 100 пациентке жынысы жана жашы боюнча оорулуулардын жыштыгы ($n = 1219$)

№	Жаш топтору, жылдар	Бардыгы ($n=1219$)		Эркектер ($n=550$)		Аялдар ($n=669$)	
		Абс. саны	$P \pm m$	Абс. саны	$P \pm m$	Абс. саны	$P \pm m$
1	18-29 жаш	275	$22,6 \pm 1,1$	109	$8,9 \pm 0,8$	166	$13,6 \pm 0,9^{**}$
2	30-39 жаш	203	$16,7 \pm 1,0$	94	$7,7 \pm 0,7$	109	$9,0 \pm 0,8^*$
3	40-49 жаш	201	$16,5 \pm 1,0$	90	$7,4 \pm 0,7$	111	$9,1 \pm 0,8^*$
4	50-59 жаш	193	$15,8 \pm 1,0$	95	$7,8 \pm 0,7$	98	$8,0 \pm 0,7^*$
5	60-69 жаш	180	$14,8 \pm 1,0$	83	$6,8 \pm 0,7$	97	$8,0 \pm 0,7^*$
6	70 жаштан жогору	167	$13,7 \pm 0,9$	79	$6,4 \pm 0,7$	88	$7,2 \pm 0,7^*$

Эскертүү - $P \pm m$ - жыныс боюнча жыштыктын көрсөткүчү жана репрезентативдик катасы.

Стоматологиялык текшерүү учурунда алынган маалыматтарды талдоодо, калктын ортопедиялык жардамга муктаждыгы оорулуулардын жаш курагы менен жогорулай тургандыгы аныкталган.

Оорулуулардын ортосунда жашаган жери боюнча (шаар жана айыл жери) бөлүнүү жүргүзүлгөн (4.1.2-таблица). Жалпысынан бейтаптардын $89,6 \pm 0,8\%$ ортопедиялык дарылоону талап кылган ооруларга ээ.

Айыл калкынын арасында ортопедиялык дарылоону талап кылган тиш оорулары менен ооруган адамдардын жыштыгы ($36,3 \pm 1,3\%$) шаар калкына ($53,3 \pm 1,4\%$) караганда төмөн, $p < 0,001$.

Мындай бөлүнүү биринчи кезекте айыл жана шаар калкынын тиш саламаттыгына болгон мамилеси, дарыгерге өз убагында жетүүсү.

4.1.2-таблица – Туруктуу жашаган жерине жараша бойго жеткен калктын арасында ортопедиялык дарылоону талап кылган стоматологиялык оорулардын таралышы (n = 1219)

№	Жайгашкан жер жер	Абсолюттук сан оорулар	Жыштык тиш оорулары ($P \pm m$)
1	Шаар аймагы (n = 733)	650	53,3 $\pm$ 1,4
2	Айыл жери (n = 486)	443	36,3 $\pm$ 1,3 *
3	Бардыгы	1093	89,6 $\pm$ 0,8

Эскертүү: $P + m$ – ортопедиялык дарылоону талап кылган стоматологиялык оорулардын жыштыгы жана репрезентативдик ката, * - $p < 0,001$.

Биз стоматологиялык патологиялар боюнча жалпы маалыматтарды беребиз (4.1.18-таблица). Тиш патологиясынын жыштыгы 100 бейтапка 189,4 $\pm$ 3,4 учурду түздү, анын ичинен 95,1 $\pm$ 0,6% шаар калкында, 94,3 $\pm$ 0,6% айыл жеринде, $p > 0,05$. Бардык стоматологиялык патологиялардын эң жогорку жыштыгы тиштин катуу ткандары (76,3 $\pm$ 1,2%), тиштердин жарым-жартылай жоголушу (56,3 $\pm$ 1,4%), $p < 0,001$ жана тиштин деформациясы (27,8 $\pm$ 1,2%), $p < 0,001$. Аз кездешкен ЖЭС дисфункциясы (9,4 $\pm$ 0,8%), $p < 0,001$, тиштин эскириши (7,8 $\pm$ 0,7%), $p > 0,05$, бир жаактагы тиштердин толук жоголушу (7,7 $\pm$ 0,7%), $p > 0,05$, толук жоготуу эки жаактагы тиштердин саны (4,0 $\pm$ 0,5%), $p < 0,001$. Шаардан келген бейтаптар катуу тиш ткандарынын патологиясы (38,5 $\pm$ 1,4%), тиштердин жарым-жартылай жоготуусу (31,2 $\pm$ 1,3%), $p < 0,001$, ЖЭС дисфункциясы (9,4 $\pm$ 0,8%), $p < 0,001$ жана тиштин көбөйүшү басымдуулук кылган. эскирүү (4,3 $\pm$ 0,4%), $p < 0,001$. Айыл жеринен келген бейтаптарда негизинен тиштеринин деформациясы (16,2 $\pm$ 1,0%), бир жаактын тиштеринин толук түшүшү (4,7 $\pm$ 0,6%), $p > 0,05$, эки жаактын тиштеринин толук түшүүсү (2,4 $\pm$ 0,4%) байкалган, $p < 0,001$.

4.1-таблица. 18 - жашаган жерине жараша стоматологиялык патологиянын жыштыгы (n = 1219)

№	Тиш патологиясы	Бардыгы		Шаар калкы (n =733)		Айыл калкы (n =486)	
		Абс. саны	P±m	Абс. саны	P±m	Абс. саны	P±m
1	Тиштин катуу ткандарынн патологиясы	930	76,3± 1,2	470	38,5± 1,4	460	37,7± 1,3*
2	Тишти жарым-жартылай жоготуу	687	56,3± 1,4	380	31,2± 1,3	307	25,2± 1,2***
3	Тиштин деформациясы	339	27,8± 1,2	141	11,6± 0,9	198	16,2± 1,0***
4	Тиштин эскириши көбөйөт	96	7,9± 0,7	52	4,3± 0,4	44	3,6± 0,5**
5	Биржаактагы тиштердин толук түшүшү	94	7,7± 0,7	37	3,0± 0,4	57	4,7± 0,6**
6	Эки жаактагы тиштердин толук жоголушу	49	4,0± 0,5	20	1,6± 0,3	29	2,4± 0,4*
7	ЖЭС дисфункциясы	115	9,4± 0,8	60	4,9± 0,6	55	4,5± 0,5*
8	Бардыгы	2310	18 9,4 ± 3,6	1160	95,1± 0,6	1150	94,3± 0,6*

Эскертүү: P ± m - стоматологиялык патологиянын жыштыгы жана репрезентативдик ката,

* - p>0,05, ** - p<0,01, *** - p<0,001.

Кыргыз Республикасынын Чүй облусунда түзүлгөн кырдаал калкка ортопедиялык жардам көрсөтүүнү жакшыртууга багытталган иш-аракеттер стоматологиялык негизги оорулардын таралышы боюнча заманбап шарттарда жетишсиз же натыйжасыз экендигин көрсөтүп турат. Ушуга байланыштуу Чүй облусунун тургундарынын тиш протездөө муктаждыгын изилдөө жана демек, квалификациялуу стоматологдордун зарыл санын жана саламаттыкты сактоо уюмдарын материалдык-техникалык жактан камсыз кылуу маселелери өтө актуалдуу болуп жатат.

Стоматологиялык абалды изилдөө үчүн калкты сурамжылоо стоматологиялык жардамды уюштуруунун өнүгүү планын туура болжолдоого жана аныктоого жардам берет. Ошонун негизинде ортопедиялык стоматологиялык статус аныкталып, жардамдын бул түрүнө болгон муктаждыктын деңгээлин аныктайт.

4.2 Чоң калктын стоматологиялык ортопедиялык жардамга муктаждыгы.

Бул изилдөөгө ылайык, текшерилген адамдардын $89,6 \pm 0,8\%$ ортопедиялык дарылоону талап кылган ар кандай тиш оорулары менен ооруйт.

Салыштырмалуу гравитациянын анализи 2016-2020-жылдары чыгарылган ортопедиялык конструкциялар жалгыз, алынуучу, көпүрө протездери басымдуулук кылганын көрсөттү (4.2.1-таблица).

Динамика боюнча 2018-жылы даярдалган протездердин жалпы санынан ортопедиялык конструкциялардын үлүшүнүн төмөндөө темпи боюнча -11,8%, 2019-жылы -51,5% жана 2020-жылы -19,5% төмөндөшү байкалган. 2017 (өсүү темпи +23,0%).

Жалгыз протездерди чыгаруу динамикасында 2017-жылы +61,2% кескин өсүш жана 2018-жылы +7,2% бир аз өсүш байкалган. 2019-жылы кескин төмөндөө -47,3% жана 2020-жылы -13,9% түздү.

Көпүрөлөрдү орнотуу жыл санап 2017-жылы -29,8%, 2018-жылы -18,5% жана 2020-жылы -1,5% азайып, 2019-жылы гана өсүү темпи +43,3% түзгөн.

Алынма протездер динамикасынын 2017-жылы -21,1%, 2018-жылы -12,1%, 2019-жылы -69,0% төмөндөшү менен мүнөздөлөт жана 2020-жылы гана өсүш +9,4% түздү. Металл-керамикалык протездерди жасоо динамикасы толкундуу тенденцияга ээ болгон. 2017-жылы кескин төмөндөө -35,3% жана 2019-жылы -44,4%, кескин секирик 2018-жылы +63,6% жана 2020-жылы +30,0%.

Косметикалык протездер 2017-жылы -96,8% жана 2020-жылы -9,7% кескин төмөндөө динамикасы менен мүнөздөлөт. 2018-жылы кескин өсүш +2400,0% жана 2019-жылы +64,0%.

4.3 Ортопедиялык стоматологиялык жардам көрсөтүүнү уюштуруу жана сапаты боюнча Чүй облусунун калкынын пикирин баалоо.

Илимий изилдөөнүн технологиясындагы эң маалыматтуу жана сапаттуу ыкма социологиялык сурамжылоо (анкета) ыкмасы болуп саналат. Бул иште стоматологиялык ортопедиялык жардамдын сапатын жана Чүй облусунун стоматологиялык кызматынын абалын изилдөө үчүн социологиялык изилдөө ыкмасы колдонулган.

Ошол эле учурда алардын көбү мамлекеттик стоматологиялык уюмдарга (75,0%) кайрылышкан. Көпчүлүгү (71,0%) ортопедиялык конструкциялар менен канааттандырылган, 29,0% канааттандырылган эмес (4.3.2-сүрөт).

Кеңири таралган даттануулар: конструкциянын сырткы көрүнүшү, дизайны функционалдык жактан канааттандырылбаганы, конструкциянын андан ары колдонууга жараксыздыгы.

Чүй облусунун жашоочулары ортопедиялык стоматологго кайрылууга ынтызар эмес. 1219 бейтаптын $63,0 \pm 1,3\%$ ортопедиялык стоматологго

кайрылышкан жана $37,0 \pm 1,3\%$ адистерге кайрылышкан эмес, $p < 0,001$. $27,0 \pm 1,2\%$ ортопедиялык стоматологго 6-10 жыл, $23,0 \pm 1,2\%$ 10 жылдан ашык, $p < 0,01$, 1-2 жыл - $8,0 \pm 0,7\%$, $p < 0,001$ жана 3-5 жашта - респонденттердин $5,0 \pm 0,6\%$, $p < 0,001$.

Оорулуулардын ортопедиялык жардам алуу үчүн мамлекеттик стоматологиялык клиникаларга кайрылуусунун негизги себептеринин арасында арзан баалар ($55,4 \pm 2,0\%$), протездерди жасоонун минималдуу мөөнөттөрү ($27,6 \pm 1,8\%$), $p < 0,001$, медициналык персоналдын сылык жана кунт коюп мамилеси ($21,8 \pm 2,9\%$), $p > 0,05$, ал эми стоматологиялык клиниканын үйгө жакындыгы ($21,5 \pm 1,7\%$), $p > 0,05$. Даярдалган протездердин жогорку сапаты белгиленди - $17,8 \pm 1,5\%$, $p > 0,05$, заманбап технологияларды колдонуу - $11,2 \pm 1,3\%$, $p < 0,001$, кезектин жоктугу - $10,9 \pm 1,2\%$, $p > 0,05$, жана тааныш ортопед врачтар - респонденттердин $8,3 \pm 1,1\%$, $p > 0,05$.

Ошентип, стоматологиялык жардамдын сапаты боюнча бейтаптар арасында жүргүзүлгөн сурамжылоонун жыйынтыгы айыл калкынын стоматологиялык жардамга болгон муктаждыгын көрсөтүп турат.

Аламүдүн районунун айыл аймактарынын тургундары үчүн стоматологиялык жардамдын сапаты жана жеткиликтүүлүгү жөнүндө пациенттердин пикири

Көрсөтүлгөн стоматологиялык жардамдын сапатын жана анын жеткиликтүүлүгүн изилдөө үчүн Аламүдүн районунун стоматологиялык бөлүмүндө стоматологиялык жардам алуу үчүн кайрылган пациенттерге социологиялык изилдөө жүргүзүлгөн. Ошону менен бирге жеке клиникаларда жана мамлекеттик стоматологиялык уюмдарда стоматологиялык жардамдын сапатына салыштырма баа берүү жүргүзүлдү.

Аламүдүн районунун ар кайсы айылдарынын 460 айылдык тургундары тартылган.

Респонденттердин жалпы санынын ичинен эркектер $48,0\%$, аялдар $52,0\%$ түздү.

Айыл калкынын стоматологиялык жардамдын сапатына жана жеткиликтүүлүгүнө канааттануу даражасын талдоо кээ бир медициналык уюмдарда стоматологдор жок экендигин көрсөттү. Негизги көйгөйлөрдүн бири - стоматологиялык жардам үчүн транспорттун болушу.

Жогорудагы көйгөйлөрдүн негизинде, айыл жеринде жашаган бир нече гана адамдар квалификациялуу стоматологиялык жардам ала алышат, андан да тиш доктурду тандай алышат. Бирок стоматологиялык жардамдын сапаты жалпысынан бейтаптарды канааттандыраын белгилей кетүү керек.

4.5 Ортопедиялык стоматологиялык жардам көрсөтүүчү адистердин пикирин баалоо. Анкета түрүндөгү социологиялык сурамжылоо стоматологиялык бөлүмдөрдүн башчыларына, ортопедиялык стоматологдорго жана стоматологиялык техниктерге арналган. Изилдөөнүн бул түрү стоматологиялык ортопедиялык кызматтын абалын толук жана

көлөмдүү чагылдырууга мүмкүндүк берет. Бул изилдөөнүн алкагында атайын түзүлгөн анкеталардын жардамы менен стоматологиялык ортопедиялык кызматтын абалын аныктоого мүмкүн болду.

Респонденттердин жалпы саны 67 адамды түздү, анын ичинен 7 стоматологиялык бөлүмдөрдүн башчылары, 20 ортопедиялык стоматологдор жана 40 стоматологиялык техниктер.

Изилдөөнүн жыйынтыгы боюнча респонденттер ортопедиялык стоматологиялык жардам көрсөтүүнү уюштуруунун оң жана терс жактарын көрсөтүштү. Сурамжылоонун жыйынтыгын чыгарып, ортопедиялык стоматологиялык жардам көрсөтүү жана материалдык-техникалык жабдуу азыркы талаптарга жооп бербейт деген тыянак чыгарууга болот. Көп жагынан тармакты реформалоо көйгөйү стоматологиялык бөлүмдөрдүн башчылары административдик жана финансылык аспектилерден улам кырдаалга таасир эте албай жатканында жатат.

5-глава “Чүй облусунун калкына стоматологиялык ортопедиялык жардам көрсөтүүнү уюштурууну өнүктүрүүнүн келечеги”

Бул изилдөөнүн жүрүшүндө Чүй облусунун мамлекеттик стоматологиялык уюмдарында отчеттук документация боюнча ортопедиялык стоматологиялык кызматтын көрсөткүчтөрүнүн төмөндүгү, кадрлардын жетишсиздиги, стоматологиялык уюмду өнүктүрүүнү пландаштыруунун жоктугу аныкталган.

Стоматологиялык жардам көрсөтүүнү уюштуруу жагындагы медициналык изилдөөлөр артыкчылыктуу багытка айланууда.

Жогоруда айтылгандарга байланыштуу мамлекеттик стоматологиялык уюмдарда ортопедиялык стоматологиялык жардам көрсөтүүнү уюштурууну өнүктүрүү стоматологиялык кызмат көрсөтүү боюнча жеке сектордун тез өнүгүшүнүн фонунда өзүнүн актуалдуулугун жогорулатууда.

Стоматологиялык жардамды уюштуруудагы негизги кемчиликтер:

- стоматологиялык жардамдын азайышы;
- стоматологиялык кызматты децентралдаштыруу;
- стоматологиялык уюмдарда сапатты көзөмөлдөөнүн жоктугу;
- эскирген материалдык-техникалык база.

Чүй облусунун калкына стоматологиялык ортопедиялык жардам көрсөтүүнү жакшыртуу боюнча чаралар стоматологиялык кызматтын ишин жакшыртуу үчүн негиз боло алат.

Стоматологиялык ортопедиялык жардамга муктаждыктын индикаторун Кыргыз Республикасынын Саламаттык сактоо министрлигинин СЭЗдин статистикалык отчетуна тиш жулуп алган адамдардын саны жөнүндө маалыматтардын негизинде киргизүү сунушталууда, анын натыйжасында мындай адамдар автоматтык түрдө ортопедиялык жардамга муктаж. Бул изилдөөнүн алкагында электрондук саламаттык сактоо борборуна кат жазылган. Бул иш -чара ортопедиялык стоматологиялык кызматтын ишин баалоого жана көзөмөлдөөгө мүмкүндүк берет.

Кээ бир айылдар административдик райондун борборлорунан ар кандай аралыкта жайгашкан. Аламүдүн, Сокулук, Панфилов жана Жайыл райондорунун көптөгөн айыл тургундарынын (географиялык жана экономикалык жактан) ортопедиялык жардамга мүмкүнчүлүгү жок.

Буга байланыштуу алыскы калктуу конуштардын тургундарына стоматологиялык ортопедиялык жардам көрсөтүү үчүн мобилдүү топторду түзүү (жандандыруу) сунушталууда. Ынгайлуу болуу үчүн Чүй облусун шарттуу түрдө чыгыш жана батыш зонасына бөлүү зарыл, бул биздин оюбузча мобилдүү топтордун ишин жөнөкөйлөтөт.

Чүй районунда талаачылык бригадаларынын ишин уюштуруу учун материалдык-техникалык жаб-дуулар салыштырмалуу жетиштуу болгон эки стоматологиялык уюм - батыш зонада иштей турган Жайыл ЦОВПнын стоматологиялык белуму, Чүй областтык стоматологиялык поликлиникасы. чыгыш зонасы. Мобилдик топторду түзүү алыскы конуштардын тургундарынын тиш ден соолугунун абалын жакшыртат.

материалдык-техникалык базанын абалына мониторинг жүргүзө турган Чүй облусунун стоматологиялык уюмдарында иштеген стоматологдордон турган штаттык топту түзүү сунушталууда. Иштин жыйынтыгы боюнча топ саламаттыкты сактоо уюмунун финансылык мүмкүнчүлүктөрүн эске алуу менен материалдык-техникалык базаны жакшыртуу боюнча ЦОВПнын жетекчилигине сунуштарды бериши керек (5.1.-сүрөт).

Стоматологиялык кызмат

Мамлекеттик стоматологиялык уюмдар

Материалдык-техникалык базаны баалоо

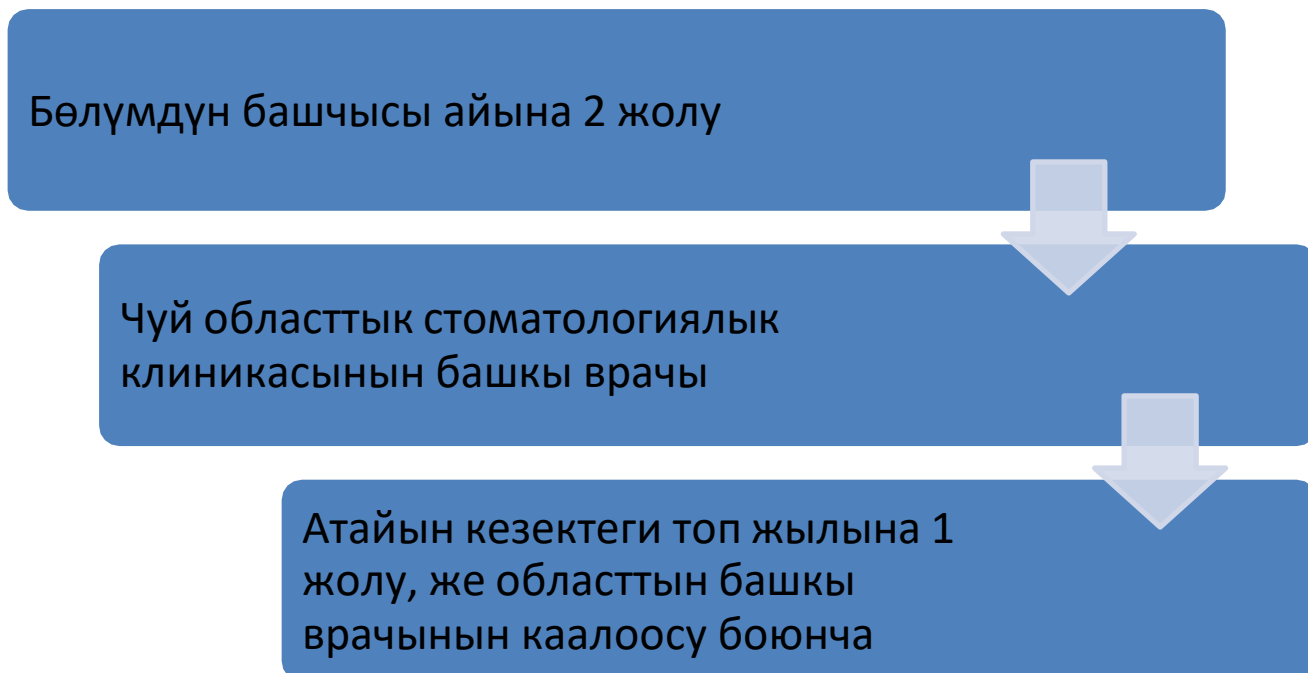
Топтун сунуштарын ЦОВПнын жетекчилигинин аткаруусу

5.1-сүрөт. Чүй облусунда стоматологиялык кызматтын материалдык-техникалык базасын жакшыртуунун сунушталган механизми.

Материалдык-техникалык базанын болушу калкка сапаттуу стоматологиялык ортопедиялык кызмат көрсөтүү мүмкүнчүлүгүн көрсөткөн негизги көрсөткүчтөрдүн бири болуп саналат.

Протездөө боюнча көрсөтүлүп жаткан стоматологиялык ортопедиялык жардамдын сапаты жана жеткиликтүүлүгү калктын да, бул системада иштеген адистердин пикири боюнча да жетишсиз ортопедиялык түзүлүштөрдү колдонуу менен ортопедиялык дарылоодогу каталар болуп саналат.

Стоматологиялык уюмдарда сапаттын 3 баскычтуу мониторингин киргизүү сунушталат (5.2-сүрөт):

5.2-сүрөт – Көрсөтүлгөн ортопедиялык стоматологиялык жардамдын сапатына сунушталган 3 баскычтуу мониторинг.

- верификациянын биринчи этабын бөлүм башчы жүргүзөт, ал оорунун тарыхын тандап изилдөөдөн жана 10 пациенттин жеке кароосунан турат, ошол эле текшерүү процедурасын стоматологиялык лабораториянын жетекчиси же даярдалган ортопедиялык конструкциялардын сапатын текшерүүчү старший техник. Бул текшерүүлөр айына эки жолу жүргүзүлүшү керек.

- Текшерүүнүн экинчи этабы облустун башкы дарыгери тарабынан жүргүзүлөт жана татаалдашкан учурларды изилдөөдөн турат. Бул текшерүүлөр жылына 4 жолу жүргүзүлүшү керек.

- Текшерүүнүн үчүнчү этабы атайын туруктуу топ тарабынан жүргүзүлөт жана дарыгер менен пациенттин ортосундагы чыр-чатактардын себептерин талдоодон турат. Бул текшерүүлөр жылына бир жолу же облустун башкы дарыгеринин талабы боюнча жүргүзүлүшү керек.

КОРУТУНДУ

1. Чүй облусунун ортопедиялык бөлүмдөрүнүн материалдык-техникалык базасы жетишсиз. Чүй облусунун стоматологиялык ортопедиялык кызматы кадрлар менен толук эмес камсыз болгондугу менен мүнөздөлөт, ортопедиялык стоматологдор менен камсыз болуу чоң кишилердин 10 миңине 0,3, врачтар менен стоматологиялык техниктердин катышы 1:1,6 түздү.

2. Ортопедиялык дарылоону талап кылган тиш патологиясынын жогорку жыштыгы (100 пациентке $189,4 \pm 3,4$ учур) аныкталган. Ошол эле учурда катуу тиш ткандарынын патологиясы ($76,3 \pm 1,2\%$), тиштердин жарым-жартылай түшүүсү ($56,3 \pm 1,4\%$), $p < 0,001$ жана тиштин деформациясы ($27,8 \pm 1,2\%$), $p < 0,001$.

3. 2016-2020-жылдарга ортопедиялык түзүлүштөрдүн үлүшүнүн динамикасын талдоо негизинен жалгыз, көпүрө сымал, алынуучу протездер жасалганын көрсөттү. Керамикалык-металлдык жана косметикалык протездер өтө төмөн өндүрүш жана эсепке алынбашы менен байланышкан толкундуу динамикалуу аз үлүшүн түздү.

4. Стоматологиялык ортопедиялык жардамга муктаж Чүй облусунун калкынын үлүшү кыйла жогору, бирок динамикада 2017-жылы -3,1%га, 2019-жылы -2,8%га, 2020-жылы -3,4%га, ал эми бир гана жылы төмөндөйт. 2018-жылы +5,5%га өсүү аныкталган. Бул ортопедиялык жардамдын жеткиликтүүлүгүнүн төмөндөшүнө жана калктын төлөөгө жөндөмдүүлүгүнүн төмөндүгүнө байланыштуу.

5. Иштелип чыккан далилдүү чаралар Чүй облусунун калкына стоматологиялык ортопедиялык жардам көрсөтүүнү жакшыртууга өбөлгө түзөт.

ПРАКТИКАЛЫК СУНУШТАР:

Чүй облусунун калкына стоматологиялык ортопедиялык жардамды уюштурууну жакшыртуу жана жеткиликтүүлүгүн жана сапатын жогорулатуу үчүн төмөнкүлөр зарыл:

I. Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн деңгээлинде

1. Тиш ооруларынын алгачкы алдын алуу боюнча мамлекеттик программаны иштеп чыгуу.

2. Стоматологиялык ортопедиялык жардам көрсөтүүчү жалпы медициналык практика борборлорун материалдык-техникалык жактан камсыз кылуунун деңгээлин жогорулатуу боюнча максаттуу программа иштелип чыксын.

II. Кыргыз Республикасынын Саламаттык сактоо министрлигинин деңгээлинде

1. Чүй облусунун калкы үчүн жеңилдетилген протездөөгө квоталарды көбөйтүү боюнча максаттуу программаны иштеп чыгуу.

2. Стоматологиялык клиникалардын стоматологиялык бөлүмдөрүнүн статусу берилсин, стоматологиялык оорунуларды дифференциалдуу кабыл алуу жана аларга финансылык өз алдынчалыкка ээ болуу.

Ортопедиялык стоматологдор менен камсыз кылуунун деңгээли Кыргыз Республикасынын Саламаттык сактоо министрлиги тарабынан сунушталган 10 миң чоң шаар калкына 1,0 деңгээлине жеткирилсин, анын ичинде жалпы стоматологдорду тартуу жана студенттерди максаттуу даярдоо аркылуу.

4. Чүй облусунун алыскы айыл аймактарында стоматологиялык ортопедиялык жардам көрсөтүү үчүн жалпы медициналык практика борборлорунда мобилдүү топторду түзүүнүн максатка ылайыктуулугун карап чыгуу.

5. Калктын стоматологиялык ортопедиялык жардамга муктаждыгынын көрсөткүчүн Кыргыз Республикасынын Саламаттык сактоо министрлигинин Электрондук саламаттыкты сактоо борборунун статистикалык отчетуна киргизүү.

6. Ортопедиялык стоматологиялык жардамдын сапатын баалоо, мониторингдөө жана башкаруу системасын ишке ашыруу.

III. Стоматологиялык саламаттыкты сактоо уюмдарынын деңгээлинде

1. Тиш протездерин жасоо үчүн заманбап жабдууларды сатып алуу менен стоматологиялык лабораторияны жакшыртууну сунуштоо.

2. Райондук ЦОВПнын стоматологиялык бөлүмүнүн (батыш зонасы) жана Чүй облустук стоматологиялык поликлиникасынын (чыгыш зонасы) базасында базалык бөлүмдөрдү түзүү (талаа бригадалары).

3. Протездөөнүн заманбап ыкмаларын киргизүү жана атайын штаттык топторду түзүү менен стоматологиялык бөлүмдөрдүн материалдык-техникалык базасын жакшыртуу.

4. Ортопед-стоматологдордун жана стоматологдордун ишинин көрсөткүчтөрүнө көзөмөлдү күчөтүү.

IV. Билим деңгээлинде

КММИПКнын, АзМИнин адистештирилген кафедралары менен кызматташуу аркылуу врачтардын жана стоматологдордун квалификациясын жогорулатуу.

Диссертациянын темасы боюнча жарыяланган эмгектердин тизмеси

1. Юсупханов, О. Н. Изучение мнения населения Чуйской области в качестве оказания ортопедической стоматологической помощи [Текст] / О. Н. Юсупханов // Вестник Кыргызско-Российского Славянского университета. – 2020. – Т. 20, № 9. – С. 208-211 То же: [Электронный ресурс]. - Режим доступа:

<https://www.elibrary.ru/item.asp?id=44310545>

2. Юсупханов, О.Н. Экономическая доступность жителей Чуйской Области в стоматологической помощи [Текст]: Т.Т. Сельпиев / Наука и мир. Волгоград 2020. № 12 (88). С. 65-67 То же: [Электронный ресурс]. - Режим доступа:

<https://www.elibrary.ru/item.asp?id=44666130>

3. Юсупханов, О. Н. Мнение пациентов о качестве и доступности стоматологической помощи жителям сельской местности Аламудунского района /

Т. Т. Сельпиев, Ж. Д. Ашымов // Вестник Кыргызско-Российского Славянского университета. – 2021. – Т. 21. – № 1. – С. 204-208. То же: [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=44838942>

4. Юсупханов, О. Н. Состояние стоматологической службы Чуйской области [Текст]: Т. Т. Сельпиев / Наука, новые технологии и инновации Кыргызстана. – 2021. – № 7. – С. 80-82. – DOI 10.26104/NNTIK.2019.45.557 То же:

[Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=47474909>

5. Юсупханов, О. Н. Состояние Чуйской областной стоматологической поликлиники [Текст]: Сборник статей научной конференции «Проблемы и вызовы фундаментальной и клинической медицины в XXI веке». - №20. – Бишкек, 2021 – С. 281-284

6. Юсупханов, О. Н. Проблемы охраны здоровья полости рта социально уязвимых слоев населения в Чуйской области [Текст]: Т.Т. Сельпиев А.Г. Кошмурастов /Бюллетень науки и практики. Нижневартоск 2021. – Т. 7, № 4. – С. 212-216 То же: [Электронный ресурс]. - Режим

доступа: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=45658711>

7. Юсупханов, О. Н. Распространенность стоматологических заболеваний, нуждающихся в ортопедическом лечении в Чуйской области [Текст]: Т.Т. Сельпиев /Наука и новые технологии. Бишкек 2022. № 3. С. 160-162 То же:

[Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=48867218>

8. Юсупханов, О. Н. Оценка деятельности ортопедической стоматологической службы Чуйской области за 2016-2020 годы [Текст]: / Н.К. Касиев, Т.Т. Сельпиев. Известия ВУЗов Кыргызстана. 2021. №. 6. С. 57-59 То же:

[Электронный ресурс]. - Режим доступа: <https://www.elibrary.ru/item.asp?id=48418880>

Юсупханов Отахон Насырхановичтин «Чүй облусунун калкынын стоматологиялык ортопедиялык жардамга болгон муктаждыгын илимий жактан негиздөө» деген темадагы 14.02.03 – коомдук саламаттыкты сактоо жана саламаттыкты сактоо адистиги боюнча медицина илимдеринин кандидаты илимий даражасын алуу үчүн берилген.

РЕЗЮМЕСИ

Негизги сөздөр: ортопедиялык стоматология, жардам, муктаждык, тиштин кемчиликтери, стоматологиялык кызмат, протездөө, стоматологиялык оорулар.

Изилдөөнүн объектиси: ортопедиялык стоматологиялык профилдеги пациенттер.

Изилдөө предмети: Ортопедиялык стоматологиялык жардам көрсөтүүчү Чүй облусунун саламаттык сактоо уюмдары жана ортопедиялык жардамга муктаж бейтаптар.

Изилдөөнүн максаты. Чүй районунун калкына стоматологиялык ортопедиялык жардамдын сапатын жана жеткиликтүүлүгүн жогорулатуу боюнча чаралар илимий жактан негизделсин .

Изилдөө ыкмалары: аналитикалык, ретроспективдүү, статистикалык, суроо-жооп, рецензия.

Алынган натыйжалар жана алардын жаңылыгы . Биринчи жолу стоматологиялык ортопедиялык жардам көрсөтүүчү саламаттык сактоо уюмдарынын материалдык-техникалык базасынын начар жабдылышынын фонунда Кыргыз Республикасынын Чүй облусунда ортопед-стоматологдордун жана стоматологдордун ишинин сандык көрсөткүчтөрүнүн төмөндөшү жөнүндө маалыматтар берилди. кам көрүү. Стоматологиялык бөлүмдөрдүн штаттык санын талдоонун негизинде ортопедиялык стоматологдордун жана стоматологдордун жетишсиздиги аныкталды, бул Чүй облусунун калкы үчүн ортопедиялык стоматологиялык жардамдын сапатын жана жеткиликтүүлүгүн төмөндөтөт. Чүй облусунун калкынын арасында ортопедиялык дарылоону талап кылган тиш патологиясы аныкталды. Калктын стоматологиялык ортопедиялык жардамга жогорку муктаждыгы, Чүй облусунун калкын ортопедиялык түзүлүштөр менен камсыз кылуунун төмөндүгү аныкталган. Биринчи жолу Чүй облусунун калкынын стоматологиялык ортопедиялык жардамдын төмөн сапаты жана канааттануусу аныкталды. Иштелип чыккан чаралар Чүй облусунун калкына стоматологиялык ортопедиялык жардам көрсөтүүнү жакшыртууга өбөлгө түзөт.

Колдонуу чөйрөсү: коомдук саламаттыкты сактоо жана саламаттыкты сактоо.

РЕЗЮМЕ

диссертационной работы Юсупханова Отахона Насырхановича на тему «Научное обоснование потребности населения Чуйской области в стоматологической ортопедической помощи)», представленной на соискание ученой степени кандидата медицинских наук по специальности 14.02.03 – общественное здоровье и здравоохранение.

Ключевые слова: ортопедическая стоматология, помощь, потребность, дефекты зубных рядов, стоматологическая служба, протезирование, стоматологические заболевания.

Объект исследования: пациенты ортопедического стоматологического профиля.

Предмет исследования: организации здравоохранения Чуйской области, оказывающие ортопедическую стоматологическую помощь и пациенты, нуждающиеся в ортопедической помощи.

Цель исследования. Научно обосновать мероприятия по улучшению качества и доступности стоматологической ортопедической помощи населению Чуйской области.

Методы исследования: Аналитический, ретроспективный,

статистический, анкетирование, экспертная оценка.

Полученные результаты и их новизна. Впервые представлены данные о снижении количественных показателей работы стоматологов-ортопедов и зубных техников Чуйской области Кыргызской Республики на фоне слабой оснащенности материально-технической базы организаций здравоохранения, оказывающих стоматологическую ортопедическую помощь. На основе анализа кадрового обеспечения стоматологических подразделений выявлена низкая обеспеченность врачами-стоматологами-ортопедами и зубными техниками, что снижает качество и доступность ортопедической стоматологической помощи населению Чуйской области. Впервые выявлена высокая распространенность патологии зубов среди населения Чуйской области, требующих ортопедического лечения. Выявлена высокая потребность населения в стоматологической ортопедической помощи, низкая обеспеченность ортопедическими конструкциями населения Чуйской области. Впервые установлено низкое качество и удовлетворенность населения Чуйской области оказываемой стоматологической ортопедической помощью. Разработанные мероприятия способствуют улучшению оказываемой стоматологической ортопедической помощи населению Чуйской области.

Область применения: общественное здоровье и здравоохранение.

SUMMARY

dissertation work of Yusupkhanov Otajona Nasyrkhanovich on the topic "Scientific substantiation of the needs of the population of the Chui region in dental orthopedic care)", submitted for the degree of candidate of medical sciences in the specialty 14.02.03 - public health and healthcare.

Key words: orthopedic dentistry, assistance, need, dentition defects, dental service, prosthetics, dental diseases.

Object of study: patients of orthopedic dental profile.

Subject of study: healthcare organizations of the Chui region providing orthopedic dental care and patients in need of orthopedic care.

Purpose of the study. To scientifically substantiate measures to improve the quality and accessibility of dental orthopedic care to the population of the Chui region.

Research methods: Analytical, retrospective, statistical, questioning, peer review.

The results obtained and their novelty. For the first time, data are presented on the decrease in the quantitative indicators of the work of orthopedic dentists and dental technicians in the Chui region of the Kyrgyz Republic against the backdrop of poor equipment of the material and technical base of healthcare organizations providing dental orthopedic care. Based on the analysis of the staffing of dental units, a low availability of orthopedic dentists and dental technicians was revealed, which reduces the quality and availability of orthopedic dental care for the population of the Chui region. For the first time, a high

prevalence of dental pathology among the population of the Chui region requiring orthopedic treatment was revealed. A high need of the population for dental orthopedic care, a low provision of orthopedic structures for the population of the Chui region was revealed.

For the first time, the low quality and satisfaction of the population of the Chui region with the provided dental orthopedic care was established.

The developed measures contribute to the improvement of the dental orthopedic care provided to the population of the Chui region.